

En av våre viktigere alkohol kilder ble forurenset med metanol. Hva kan vi lære av dette «eksperimentet»?

Alkoholpolitisk brønnpissing

I september 2002 skjedde det noe i Norge som kan kalles et naturlig eksperiment. Et større parti smuglersprit, anslagsvis 20 000 liter, som ble distribuert over hele landet, viste seg å inneholde opptil 23 % metanol (Tormod Bønes og Pushap Singh, Laboratorieavdelingen, KRIPOS, personlig meddelelse). Denne hendelsen har gitt oss et nytt og mer detaljert bilde av det norske folks alkohol kilder og alkoholvaner, i alle fall blant dem som vanligvis ikke handler på Vinmonopolet. Prisen for dette «eksperimentet» ble høy: 33 akuttinnleggelses i sykehus og 13 døde. Med over 130 siktede er hendelsen blitt betegnet som «en av de aller største kriminalsakene her i landet» (1).

Metanolsaken gav den norske alkoholdebatten en ny og nesten bisarr vri. Fremskrittspartiet mente at det av hensyn til liv og helse burde være mulig for folk flest å få testet sin smuglersprit ved offentlige laboratorier, men fikk ikke støtte for dette i Stortinget. I Bergen stengte politiet et privat laboratorium som annonserte i avisen at de utførte metanoltesting for 400 kroner (2). En statsadvokat uttalte offentlig at folk heller burde drikke hjemmebrent enn smuglersprit (3), og det kom for en dag at en tredel av utestedene i Oslo som ble testet, serverte sprit det var trikket med, enten ved utvanning eller ved oppblanding med simplere og billigere varer (4). Det som ikke kom så tydelig frem i den heftige debatten, var at i løpet av den perioden da 13 personer døde og fire fikk varig men av metanolforgiftning, var det om lag ti ganger så mange etanoldødsfall her i landet (5) og et ukjent, men langt høyere antall personer som fikk andre medisinske eller sosiale alkoholskader. Prisen for disse dødsfallene og skadene kjenner vi så altfor godt, den må vi betale for at flertallet av oss skal kunne nyte vår alkohol i ro og fred.

At metanol er ekstremt giftig, og at etanol er en effektiv motgift, hører til den medisinske bamelærdom. Men aldri før har metanolforgiftning hatt et pandemisk forløp her til lands, med så stor variasjon i latenstid og symptomer. Det varierende kliniske bildet kan forklares med at det ble drukket en blanding av gift og motgift. Dette satte akuttavdelingene på prøve både klinisk og etisk. Klinisk fordi ikke alle avdelingene var like godt forberedt på rask utredning av alvorlig metabolsk acidose, etisk fordi man ikke uten videre syntes det var greit å melde til politiet hvem som var blitt innlagt med metanolforgiftning, for å hindre flere skader. I dette nummer av Tidsskriftet skriver Hunderi og medarbeidere (6) og Hovda og medarbeidere (7) om dette. De har samlet opplysninger fra 15 sykehus om alle de 33 menneskene som ble innlagt i forbindelse med metanolskandalen, og gir oss dessuten en bonusartikkel om utredning ved metabolsk acidose av ukjent årsak. Vi får vite at man nokså tidlig valgte å informere politiet om identiteten til pasienter med sikker metanolforgiftning, og at det ble gitt beskjed om dette til pasienten eller til pårørende dersom pasienten var komatøs (6). Vi får også vite at det finnes et nytt antidot, fomepizol, utviklet av en av forfatterne, som egner seg bedre enn etanol i behandlingen av metanolforgiftning, og at dette i stor grad ble benyttet (6). De to artiklene gir inntrykk av at beredskapen ved våre akuttavdelinger nå er betraktelig bedre – dersom det skulle skje igjen at en av våre alkohol kilder blir forgiftet.

Hva er det egentlig som får noen til å blande en dødelig mengde metanol i drikkeetanol? Teoriene er mange – fra ren terrorvirksomhet, via ekstremt profitbegjær til forsøk på å skade smugler-

markedet, kanskje som en maktkamp smuglere imellom. «Jeg er knust. Jeg har levert sprit til hygge for folk, i konkurranse med Arcus og Vinmonopolet. Jeg har aldri ment at noen skal miste livet på grunn av dette,» sa siktede Erik Fallo, som mente at metanolen var tilsatt med vilje av noen som ønsket å ødelegge smuglermarkedet (8). Politiets teknikere er imidlertid nokså sikre på at det store spritpartiet som var årsak til den norske forgiftningsskandalen, aldri var ment for det norske drikkemarkedet, men snarere som industrielt løsemiddel eller drivstoff (Tormod Bønes og Pushap Singh, personlig meddelelse).

«Metanoleksperimentet» har også vakt alkoholepidemiologenes interesse. Salget av brennevin fra Vinmonopolets utsalg økte med 900 000 liter i 2002, og rådgiver Jens Nordahl i Vinmonopolet har hevdet at drøyt 100 000 liter av denne økningen var en metanolefekt (personlig meddelelse). Vinmonopolets salg av brennevin økte umiddelbart, merkbart og vedvarende fra og med oktober 2002. Statens institutt for rusmiddelforskning har vist at Vinmonopolets salg av brennevin økte med 5 % i perioden oktober 2002–mars 2004 som følge av metanolsaken (9).

«Metanoleksperimentet» har vist oss at det drikkes smuglersprit over det meste av landet. Men et viktig spørsmål vi foreløpig ikke har svar på, er *hvem* som drikker smuglersprit, med eller uten metanol. Er det bare alkoholavhengige storkonsumenter som drikker «hva som helst», eller er det også vanlige alkoholbrukere som synes de norske alkoholprisene er for høye? Hunderi og medarbeidere gir oss litt informasjon om dette: Av 33 sykehusinnlagte var det ti kvinner, og gjennomsnittsalderen var 54 år, noe høyere for kvinner enn for menn (6). Dette kan tyde på at det dreier seg om personer som har drukket i mange år. Hvor mange av metanolofrene var «vanlige» alkoholbrukere? En slik opplysning vil ha betydelig alkoholpolitisk interesse.

Olaf Gjerløw Aasland

olaf.aasland@legeforeningen.no

Olaf Gjerløw Aasland (f. 1944) er leder av Legeforeningens forskningsinstitutt og professor ved Institutt for helseledelse og helseøkonomi, Universitetet i Oslo.

Oppgitte interessekonflikter: Ingen

Litteratur

1. Tveøy T, Enghøy P. – Dette er en av de aller største kriminalsakene her i landet. www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article469304.ece (26.10.2004).
2. Bakken C. Politiet stengte laboratorium som testet metanol. www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article422357.ece (26.10.2004).
3. NTB. – Drikk heller hjemmebrent. www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article591360.ece (26.10.2004).
4. Wangberg MI, Tveøy T. Ett av tre utesteder jukser med spriten. www.oslopuls.no/cityguides/nav/news.jhtml?context=restaurant&id=441064 (26.10.2004).
5. Bye E, red. Rusmidler i Norge 2003. Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning, 2003.
6. Hunderi OH, Hovda KE, Lie B et al. Metanolforgiftningene i 2002. *Tidsskr Nor Lægeforen* 2004; 124: 3199–202.
7. Hovda KE, Hunderi OH, Øvrebo S et al. Utredning av metabolsk acidose av ukjent årsak. *Tidsskr Nor Lægeforen* 2004; 124: 3203–5.
8. NTB. – Fallo: Metanol ble tilsatt for å skade markedet. www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article837980.ece (26.10.2004).
9. Alver ØO. Pris- og utgiftselastisiteter for alkoholdrikker. Rapport nr. 3/2004. Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS), 2004.